

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

УДК 329.11+329.12

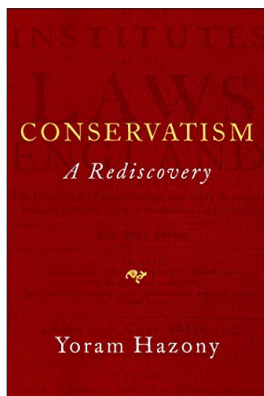
DOI: 10.5937/spm82-45671

Приказ

Зоран Р. Пешић*

*Факултет за послове студије
и право, Универзитет „Унион-
Никола Тесла”, Београд*

КОНЗЕРВАТИЗАМ: ПОНОВНО ОТКРИЋЕ И АЛТЕРНАТИВА ЛИБЕРАЛИЗМУ

Yoram Hazony 2022.
Conservatism: A Rediscovery.
Regnery Gateway
Washington D.C., 256. p.

Јорам Хазони (Yoram Hazony) је након књиге *Врлина национализма*, преведене и код нас, још једном побудио пажњу академске јавности књигом *Конзерватизам: поновно откриће*. У њој заговара повратак конзерватизму као решењу за неуспех и крај либералног поретка успостављеног након Другог светског рата. Књигом је заокружио своје раније изложене идеје на којима треба да се заснивају друштвени поредак и западна демократија, а то су религија, национализам и конзерватизам, при чему је економски успех више резултат него узрок. То је и суштина аутентичног и традиционалног англо-америчког конзерватизма који је, према аутору, био основа просперитета Запада, а који је неопходно поново ревитализовати уколико се жели даљи напредак. Хазони сматра да је до успостављања новог светског поретка либерална демократија

* Имејл-адреса: zoran.pesic@fppsp.edu.rs.

представљала извештан меки облик протестантског национализма. Међутим, од шездесетих година прошлог века просветитељски либерализам је постао доминантна опција светског покрета, што је и одраз „конзервативног фузионизма” изазваног „Хладним ратом”. Без обзира на заслуге либерализма, његова доминација је завршена, због чега Хазони сматра да је неопходан „национални конзерватизам” као нова/стара алтернатива. Отуда поновно откривање конзерватизма.

Књига се поред увода састоји из четири дела која чине укупно девет поглавља и закључка.

Увод је резервисан за отварање питања да ли је конзервативни препород уопште могућ, док је читав садржај посвећен том одговору кроз различите и мора се признати веома убедљиве аргументе. Досадашњи развој конзерватизма, према Хазонију је више израз његове немоћи и трансформације ка неким варијантима либерализма, него истинске снаге за променама, због чега се не говори о конзерватизму него о „конзервираном либерализму”.

Делови носе назив „Историја”, „Филозофија”, „Актуелна збивања” и „Лично”. По својој структури и садржају надовезују се једни на друге чинећи једну

кохерентну и логичку повезану целину у којој се изводи основна идеја поновног откривања конзерватизма као потребе. Откривање имплицира да је конзерватизам алтернатива посусталом либерализму, већ етаблирана постлиберална стварност чији домети још увек нису довољно афирмисани и будућност даљег развоја, сматра Хазони. Делови изражавају конзервативне идеје и праксу кроз векове, настојање да се конзерватизам помири са национализмом и пропусти и промашаје либерализма и конзерватизма, што је и разлог за поновно откриће. У последњем делу је наглашен развојни пут аутора који је довео до себи својственог и у књизи изложеног конзерватизма.

Окосницу Хазонијевог дела чини „Филозофија” али њој претходи „Историја” као теоријска и историјска подршка у којој аутор излаже англо-амерички конзерватизам називајући га „национални конзерватизам”. Он чини, у духу теза претходне књиге, основу за нови конзерватизам.

У првом делу „Историја” аутор прво одређује појмове конзервативац и политички конзерватизам. Конзервативац је особа која „ради на обнови, повратку и изградњи традиција својих предака и преноси их будућим генерацијама”, док је политички конзерватизам политички

став да је то „кључ за одржавање нације и њено јачање кроз време”. Хазони на сажет начин износи историјски настанак и развој националног конзерватизма, излажући идеје и мисли најважнијих теоретичара и њихове експоненте у политичким партијама и догађањима. При томе јасно наводи опоненте али и одговоре и могућности конзерватизма за промене. Између осталих најважнији представници англо-америчког конзерватизма у Великој Британији су Фортескју (*John Fortescue*), Хукер (*Richard Hooker*), Селден (*John Selden*), Берк (*Edmund Burke*) и други, док у САД, Вашингтон (*George Washington*), Адамс (*John Adams*), Хамилтон (*Alexander Hamilton*), односно приврженици федералистичке партије. У њиховим идејама Хазони налази довољан разлог за супротстављање просветитељском рационализму и повратку историјском и емпиријском традиционализму заснованом на егзистенцијално неопходном национализму. Национализам је опонент локализму или неолибералном интернационализму, а религија брана различитим облицима неверовања који разарају друштво и граница идејног плурализма. У политичком смислу је противник централизације и заговорник ограничене извршне власти,

а слободу појединца не апсолутизује, већ је смешта у оквире свакодневног живота и ограничења која он носи. Слобода воље, утопизам, хипотетички друштвени уговор и друге просветитељске идеје, као и ауторитатизам, треба одбацити, сматра Хазони, а личну својину схватити као основу сваког конзервативног друштва.

У другом, најважнијем делу „Филозофија” аутор представља своју визију конзерватизма. Она се експлицира кроз конзервативне парадигме и њима супротстављене идеје, појединца као дела хијерархијски постављене и структуриране групе, породице, подређеног и лојалног нацији. Потпору нацији чине религија као веровање, традиција као вечна мудрост и политичке институције изграђене у функцији свега онога што чини и одржава ову визију конзерватизма.

За Хазонија је природан спој национализма и конзерватизма, јер сматра да се међусобно условљавају, оправдавају и подржавају. Међутим, то не оправдава његово полазиште да су либерализам и национализам неспојиви имајући у виду улогу идеја либерализма у конституисању, развијању и ослобађању многих нација. Његова нација је више библијски одређена, а критика либерализма завршава са либералним индивидуализмом

и утопијским космополитизмом. Тако су либералне идеје и концепти који су несумњиво унапредили међународне односе остављани по страни. Суштинска обележја либерализма су да егзистенцију појединца види у нормативно уређеној заједници у којој је индивидуални избор заснован на слободној вољи и апстрактној рационалности, због чега је његова сврха да појединца ослободи од конзерватизма. То подразумева и ослобађање од традиције, заједништва, породице и живота ослоњеног на односе с другим појединцима и друштвеним групама, а што је за Хазонија основа конзервативног индивидуализма и разлог зашто треба превазићи либерализам. Либерализам је у настојању да појединца у потпуности ослободи од свега, кроз неутралан однос власти, довео до неутралности и индиферентности самог друштва према било каквом односу или избору појединца. На тај начин га је изоловао од вредности и традиција на којима су се вековима надањивале генерације и заснивало друштво. Хазони полази од тога да теорија у мери којом се бави слободом треба да се бави и њеним ограничењем и да је уз слободу ограничење „једнако битно за нашу природу као и слобода”. То је и разлог што у трећем одељку врши деконструкцију либерализма

у „Хладном рату” из кога је он излазећи неоспорно као победник, победио и самог себе.

У трећем одељку „Актуелна збивања” актуелност означава стање либералног поретка од његовог успостављања, преко „Хладног рата” до данас и места и улоге конзерватизма у том периоду. Аутор се критички односи према конзервативном фузионизму и конформизму према либералним идејама, мада сматра да је победио у „Хладном рату” допринео и конзерватизам својом отвореношћу за друге идеје укључујући и разне варијанте неолибералних. Међутим, то је конзерватизам учинило инфериорним и свело га на демократију засновану на антикомунизму, традиционализму само на социјалним основама и либертаријанској економији на унутрашњем плану. На спољашњем плану је конзерватизам својом подршком или индиферентношћу остао у сенци неолиберализма који је кроз различите форме глобализма и агресивне неолибералне хегемоније почео да делује деструктивно широм света.

Либерализам и конзервативни фузионизам на једној страни и марксизам на другој, посматра само као идејно и идеолошки супротстављене стране чија егзистенција зависи од опстанка оног другог и завршава са нестанком

једног од њих. Дакле, овакав статус конзерватизма је донекле и имао смисла док није нестао поредак заснован на марксизму или чврстој руци Совјетског Савеза. Због тога је према Хазонију потребно да конзерватизам поново успостави свој нови идентитет и наметне се као алтернатива. „Нови” али на првобитним основама, не и „стари” конзерватизам, значи да је и англо-амерички конзерватизам недовољан иако је инвентиван за будуће изазове.

У задњем поглављу овог дела износи се његова пројекција конзервативне демократије као алтернативе и супротставља либерализам библијским вредностима. Он пројектује конзерватизам отвореним за емпиријске чињенице и реалност која подразумева да у себи инкорпорира и оне вредности с којима се оснивачи и теоретичари из прошлости нису сусретали. Практично Хазони тражи да конзерватизам у идејном и политичком смислу буде усклађен са садашњим временом и новом политичком праксом, уколико жели да креира будућност.

Четврти део се односи на аутобиографски развој самог аутора који је довео до прихватања конзерватизма и изродио његову сопствену визију конзерватизма и конзервативне будућности. Апстрахујући библијску

традицију, левитирајући између јудејско-хришћанског веровања и садашњих вредности као основе за савремени начин живота, Хазони и свој живот томе прилагођава. На основу њега можемо разумети кохерентност његовог конзерватизма кроз избор места и начина живота њега и његове породице, али и то да прећуткује да је тај слободан избор у ствари либерално достигнуће. С друге стране, то његово поимање и упражњавање конзервативног живота не чини његову визију за све прихватљивом.

Закључак књиге предочава погубност либералног поимања слободе и слободе избора у смислу да хиперпродукција избора доводи до дезоријентације, јер су традиција, религија и конзервативне вредности потиснуте. Закључак је својеврстан апел да се вратимо конзервативним вредностима (вери) у свакодневном животу, посебно млади који „теже само слободи”. За Хазонија су „ограничења извор стабилности, здравог разума и мира” и она доводе до исцељења „порушене породице и заједнице, племена и нације” због чега сваки појединац треба да кроз конзерватизам дâ свој допринос јер „конзерватизам почиње од куће” завршава Хазони.

Књизи се могу уз похвале дати и многе примедбе, рецимо

да су неки садржаји веома поједностављени и да постоје спорне разлике у тумачењу појединих идеја и улога личности. Критикујући догматски карактер либерализма он у ствари догматизује и сам конзерватизам кроз ригидност и веровање као почетну премису и завршну тезу на којој се гради његова визија поново откривеног конзерватизма. Хазони је свестан тога да то неће привући много поклоника, али је то једноставно његова визија за коју је на импресиван начин изнео теоријску основу.

Оно што је заиста вредно је што Хазони у овој књизи нуди као и у претходној критику либерализма Запада, као отуђеног од емпиријског поимања стварности, живота појединаца, људске природе, морала и политике која би требала да буде у интересу појединца. Неки критичари сматрају да он чини супротно, да је требао да унапреди либерализам, а не да га негира, што сматрамо погрешним, јер би Хазони тиме негирао самог себе. Иначе, објективно гледано, либерализам у досадашњој форми би требало

радикално мењати. Хазони бира да га укине нудећи конзерватизам као замену, што није без аргумендоване основе.

Према нашем мишљењу највећа вредност књиге, уз преиспитивање и критику либерализма, је у подстицају да се поновно промисле конзерватизам и његове вредности. Утолико је актуелна и за нас кроз наша настојања да уђемо у Европску унију као несумњиво прогресивну и либерално настројену заједница, али која негира или редефинише многе конзервативне вредности. Реч је о конзерватизму појединца и традицијама, национализму као негативног и непожељног и релативизовању вере и њене улоге. Истовремено се дискредитују породица као заједница и дефинише на начин који није у складу са вековном традицијом. Књига нас наводи да поставимо питање о граници слободе и свега онога што се чини у њено име, што је већ довољан разлог за, ако не откривања и афирмацију, онда промишљања конзерватизма као могуће алтернативе.^{1*}

* Овај рад је примљен 25. јула 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 27. новембра 2023. године.